

УДК 338.48:657

Миронов Ю. Б.,

yuriy@myronov.com, ORCID: 0000-0002-9015-506X, Researcher ID: E-9613-2019,

к.е.н., доц., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Сватюк О. Р.,

oksana.r.svatiuk@lpnu.ua, ORCID: 0000-0003-0099-2532,

к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту персоналу і управління, Національний університет “Львівська політехніка”, м. Львів

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ТА ДОЗВІЛЛЯ

Анотація. *Управління ризиками підприємств індустрії туризму та у сфері дозвілля – це процес визначення, аналізу, оцінювання та контролю ризиків, пов'язаних із їх діяльністю. Це важливий елемент стратегії управління бізнесом, оскільки дозволяє підприємствам мінімізувати втрати і зберегти свою репутацію. У статті розглядаються поняття ризику, джерела виникнення ризиків підприємств сфери туризму та організації дозвілля. Аналізуються ризики, які виникли внаслідок пандемії COVID-19 та воєнного стану в Україні. Визначено, що успіх вирішення проблем ризиків залежить від ефективної системи управління ними. Ця система має свою специфіку та спрямована на розробку певних дій із мінімізації впливу ризиків, їх виявлення та контролю. Система управління ризиками підприємств, які надають послуги туризму та організації дозвілля, – це комплекс заходів, що мають на меті забезпечити безпеку підприємства, його співробітників, а також туристів, рекреантів, інших клієнтів, зменшити наслідки негативних подій. Доводиться, що управління ризиками повинно бути спрямоване на забезпечення якісних туристичних та дозвіллевих послуг, які відповідають вимогам споживачів та мають високу якість. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечувати якість послуг та забезпечувати високий рівень обслуговування. Також важливим є забезпечення доступу до інформації про ризики та заходи, що були прийняті для їх зменшення. Це допоможе туристам зробити правильний вибір послуг та забезпечить їхню безпеку. Одним з ключових аспектів формування системи управління ризиками у сфері туризму та дозвілля є забезпечення належного контролю за діяльністю туристичних підприємств та організації, котрі працюють у сфері організації дозвілля. Контроль має бути спрямований на попередження ризиків та забезпечення безпеки клієнтів. Належне оцінювання операційних, фінансових і юридичних ризиків може допомогти підприємствам приймати обґрунтовані рішення про те, як найкраще керувати своїми операціями, водночас забезпечуючи клієнтам приємні враження під час відвідування місця призначення або участі в діяльності, яку пропонує їхній бізнес. Ефективне управління ризиками також дозволить підприємствам залишатися успішними й прибутковими за різних ринкових умов. Для досягнення цієї мети необхідно розробляти ефективні стратегії управління ризиками та плани дій у випадку їх виникнення, забезпечувати належну підготовку персоналу та необхідну якість туристичних послуг і послуг дозвілля.*

Ключові слова: туризм, дозвілля, ризик, ризик-менеджмент, управління ризиками, персонал.

Myronov Yu. B.,

yuriy@myronov.com, ORCID: 0000-0002-9015-506X, Researcher ID: E-9613-2019,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism and Hotel&Restaurant Business, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Svatiuk O. R.,

oksana.r.svatiuk@lpnu.ua, ORCID: 0000-0003-0099-2532,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Human Resource Management and Administration, “Lviv Polytechnic” National University, Lviv

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO TOURISM AND LEISURE INDUSTRY ENTERPRISES RISK MANAGEMENT

Abstract. Risk management for tourism and leisure companies is the process of identifying, analyzing, assessing and controlling the risks associated with their activities. This is an important element of the business management strategy as it allows enterprises to minimize losses and maintain their reputation. The article examines the concept of risk as well as risks sources for tourism and leisure enterprises. The risks arising from the COVID-19 pandemic and martial law in Ukraine are analyzed. It is determined that the success of solving risk problems depends on an effective risk management system. This system has its own specifics and is aimed at developing certain actions to minimize risks impact, identify and control it. The risk management system of tourism and leisure enterprises is a set of measures aimed at ensuring the safety of the enterprise, its employees as well as tourists, recreationists and other clients, and reducing the consequences of negative events. It is proved that risk management should be aimed at providing quality tourism and leisure services that meet the consumers' requirements and are of a high quality. To achieve this goal it is necessary to ensure the quality of services and provide a high servicing level. It is also important to provide access to information about risks and measures taken to mitigate them. This will help tourists make the right choice of services and ensure their safety. One of the key aspects of establishing a risk management system in tourism and leisure is to ensure proper control over the activities of tourism enterprises and organizations operating in the field of leisure. The control should be aimed at preventing risks and ensuring customer safety. Properly assessing operational, financial and legal risks can help businesses make optimal decisions about how best to manage their operations while ensuring that customers have a pleasant experience when visiting destinations or participating in the activities offered by their business. Risk management can help businesses remain successful and profitable in a variety of market conditions. To achieve this goal it is necessary to develop effective risk management strategies and contingency plans, ensure proper staff training and the required travel and leisure services quality.

Keywords: tourism, leisure, risk, risk management, personnel.

JEL Classification : D81, G32, L82, L83

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-73-13>

Постановка проблеми. Сфери туризму та дозвілля є одними з найбільш розвинених галузей економік багатьох країн світу. Однак разом зі зростанням цих галузей зростають і ризики, пов'язані з туристичними та дозвілльєвими послугами. Управління ризиками є важливим аспектом у забезпеченні безпеки та задоволення туристів. Формування системи управління ризиками вимагає розуміння різноманітних видів ризиків, які можуть виникнути в процесі надання туристичних послуг та послуг дозвілля. Ці ризики можуть бути пов'язані зі здоров'ям туристів, безпекою, фінансовими ризиками, екологічними проблемами та іншими чинниками. Управління цими ризиками допомагає забезпечити безпеку та задоволення туристів, а також забезпечує успішну діяльність підприємств сфери туризму й організації дозвілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й методологічні основи ризик-менеджменту підприємств індустрії туризму та дозвілля представлені в працях таких українських та іноземних науковців, як Богдан Н. [1], Брич В., Крамарчук С. [2], Євтушенко Г. [3], Калініченко С. [4], Кравцова А. [5], Лукінова Е., Оболенцева Л. [6], Писаревський І., Стешенко О. [7], Steene A. [8], Ural M. [9] та ін. На думку Carvalho I. та Ivanov S. [10], штучний інтелект, ChatGPT і подібні моделі, ймовірно, матимуть глибокий вплив на операційні процеси в галузі, а саме: сприятимуть подальшій оптимізації обслуговування клієнтів та мінімізуватимуть операційні ризики. Втім, особливості та

специфіка сучасного етапу розвитку ринків туристичних послуг та послуг дозвілля, потреба у стратегічному баченні перспектив згадуваних бізнесів в Україні на шляху до перемоги, встановлення миру й європейської інтеграції зумовлюють потребу в інноваційних підходах до управління, обґрунтуванні нових теоретико-методологічних і практичних засад управління ризикозахищеністю та формування відповідних систем у межах туристичних підприємств та підприємств сфери дозвілля.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретичних і методологічних засад формування системи управління ризиками туристичних підприємств та підприємств сфери дозвілля за сучасних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ризик у туризмі та сфері дозвілля стосується потенційних збитків або втрат у результаті діяльності туристів, туроператорів, організаторів дозвілля та інших зацікавлених сторін. Він включає фізичні ризики, такі як нещасні випадки чи стихійні лиха, а також фінансові ризики, такі як коливання валют і економічні спади. Ризик також охоплює репутаційні ризики, у тому числі пов'язані з негативним висвітленням діяльності підприємства у засобах масової інформації та невдоволенням клієнтів. Управління ризиками є ключовим компонентом успішного бізнесу та передбачає виявлення, оцінювання та пом'якшення потенційних ризиків з метою мінімізації їх впливу.

Загалом ризик у туризмі та у сфері дозвілля – це ймовірність того, що фірма зазнає збитків у випадку, якщо в прийнятих управлінських рішеннях були допущені помилки або прорахунки. Поняття ризику закладено в основі будь-якої підприємницької діяльності, тому що підприємець сам обирає для себе шляхи вирішення певних проблем та сферу діяльності, і його рішення не завжди є правильними. У ринкових умовах серед підприємців завжди існує конкуренція, і ніхто не знає заздалегідь, хто буде переможцем цих змагань [1, с. 207].

Управління ризиками у сфері надання туристичних та дозвіллевих послуг є важливим фактором, який слід враховувати, коли йдеться про ведення успішного бізнесу. Це передбачає оцінювання й управління потенційними ризиками, пов'язаними з функціонуванням бізнесу, і це важливо як для безпеки клієнтів, так і для прибутковості самого бізнесу.

Управління ризиками (або ризик-менеджмент) – це сукупність методів, прийомів і заходів, що дозволяють певною мірою прогнозувати настання ризикових подій і вживати заходів щодо їхньої мінімізації [7, с. 69]. Управління ризиками можна розділити на три основні сфери: операційний ризик, фінансовий ризик і юридичний ризик. Кожна з цих сфер охоплює власний набір унікальних проблем і потребує ретельного розгляду й аналізу, щоб забезпечити ефективне управління всіма ризиками.

Операційний ризик передбачає оцінювання потенційних ризиків, пов'язаних із веденням бізнесу, оцінювання безпеки клієнтів, працівників, операційних процесів та будь-яких інших потенційних ризиків, які можуть виникнути в результаті роботи. Управління операційним ризиком вимагає ретельного планування та оцінювання, щоб гарантувати, що всі аспекти операцій є максимально безпечними для клієнтів і співробітників. Це також передбачає розробку протоколів для реагування на будь-які інциденти або надзвичайні ситуації, що можуть виникнути під час надання послуг та ведення бізнесу.

Фінансовий ризик є наступним важливим аспектом управління ризиками. Передбачається оцінювання фінансової стабільності організації, включаючи її здатність генерувати прибуток, виплачувати борги та підтримувати достатній грошовий потік. Управління фінансовими ризиками також вимагає ретельного планування, щоб гарантувати, що будь-які інвестиції, зроблені в бізнес, є обґрунтованими та сприятимуть отриманню прибутків у майбутньому. Крім того, управління фінансовими ризиками передбачає ретельний моніторинг витрат, аби переконатися, що вони не перевищують доходи, отримані бізнесом.

Ще одним важливим аспектом управління ризиками є юридичний ризик. Передбачається розуміння місцевого законодавства, пов'язаного з веденням туристичного бізнесу та бізнесу у сфері організації дозвілля, а також знання всіх міжнародних правил, пов'язаних із подорожами чи відпочинком у різних країнах та регіонах. Юридичний

ризик може включати оцінювання контрактів між сторонами, також передбачається наявність відповідного страхового покриття на випадок виникнення будь-яких юридичних проблем під час здійснення господарської діяльності.

За останні декілька років індустрія туризму та сфера організації дозвілля України виявилися одними з найбільш постраждалих внаслідок пандемії COVID-19 та воєнного стану. Ці ризики стали великою проблемою для підприємств, які змушені були шукати способи, щоб зберегти свої бізнеси за таких умов, адже послуги, які ними надаються, не є послугами першої необхідності, а отже клієнтам доволі легко від них відмовитися.

Пандемія COVID-19 швидко поширилася по всьому світу, призвівши до закриття кордонів та обмеження міжнародних подорожей. Це стало справжнім ударом для туристичних підприємств, що зазвичай залежать від туристів, які приїжджають із інших країн. Низка країн ввела карантинні обмеження та інші заходи, аби зупинити поширення вірусу, що виявилось причиною великої кількості відмов туристів від подорожей. Серйозним викликом для туристичних підприємств стали також воєнний стан в Україні та пов'язані з ним ризики. Це може призвести до значного зменшення туристичного потоку, скорочення доходів та втрати клієнтів.

Одним із найбільш очевидних ризиків воєнного стану є загроза безпеці туристів та користувачів послуг дозвілля. В зоні конфлікту існують ризики терористичних нападів, бомбових вибухів та інших небезпечних подій. Клієнти досліджуваних бізнесів можуть стати жертвою цих нападів, що може призвести до серйозних наслідків для їхнього здоров'я та життя. Таким чином, туристичні підприємства та підприємства сфери організації дозвілля повинні бути дуже обережними та вживати всіх необхідних заходів для максимального забезпечення безпеки своїх клієнтів.

З огляду на можливі ризики та загрози у туризмі та сфері дозвілля, їх різноманіття кожному підприємству необхідна дієва система управління ризиками. Управління ризиками в туризмі та у сфері дозвілля передбачає виявлення потенційних ризиків, оцінювання ймовірності їх виникнення, а потім вжиття заходів для їх пом'якшення або усунення.

Основною умовою проведення успішного ризик-менеджменту є постійний моніторинг процесів, які відбуваються у внутрішньому та зовнішньому середовищі організації. Основними ж принципами діагностики туристичних підприємств та підприємств сфери дозвілля мають стати:

- принцип професіоналізму;
- принцип відповідності;
- принцип своєчасності;
- принцип ієрархії інформаційного середовища;
- принцип функціональності;
- принцип адекватної реакції (адекватності);
- принцип розумного прийняття [5, с. 94; 6, с. 301].

Вирішення проблеми ризиків залежить від ефективною системи управління. Така система має свою специфіку та спрямована на мінімізацію впливу ризиків і розробку конкретних заходів для їх ідентифікації, контролю й уникнення.

Система управління ризиками підприємства індустрії туризму та дозвілля – це комплекс заходів, що мають на меті забезпечити безпеку підприємства, його співробітників, а також клієнтів, зменшити наслідки негативних подій. Ця система базується на аналізі ідентифікованих ризиків та розробці планів дій із їх управління та реалізується етапно за схемою, наведеною у таблиці 1.

Система управління ризиками допомагає зменшити ризики та збільшити ефективність діяльності підприємства. Аналіз ризиків та розробка планів дій із їх управління дозволяє підготуватись до

можливих негативних подій та мінімізувати їх наслідки. Реалізація планів дій, моніторинг та оцінювання ефективності заходів із управління ризиками, а також управління комунікаціями забезпечують ефективне функціонування підприємства та забезпечення безпеки туристів та співробітників.

Ефективний ризик-менеджмент потребує застосування системи методів управління ризиком, до складу якої повинні входити два-три організаційних методи та не менше одного економічного методу. Перелік найбільш доцільних до реалізації методів управління ризиком залежно від рівня та ймовірності прояву ризику наведений у таблиці 2.

Таблиця 1

Етапи управління ризиками туристичних підприємств та підприємств сфери дозвілля

№	Назва етапу	Характеристика
1	Аналіз ризику	Аналіз ризиків – процес ідентифікації можливих ризиків та оцінювання їх впливу на діяльність підприємства. У процесі аналізу ризиків враховуються фінансові, економічні, соціальні, природні та технічні чинники, які можуть призвести до негативних наслідків.
2	Планування	Після ідентифікації можливих ризиків наступним кроком є розробка планів дій із управління ризиками. Ці плани включають в себе конкретні кроки, які будуть вжиті у випадку виникнення ризику, а також визначення ресурсів, які будуть задіяні та як буде забезпечена взаємодія зі стейкхолдерами.
3	Реалізація	Реалізація планів дій є наступним етапом системи управління ризиками. Цей етап включає запобігання ризикам та реагування на негативні події.
4	Моніторинг та оцінювання	Моніторинг та оцінювання ефективності заходів із управління ризиками – це процес контролю за діяльністю туристичного підприємства з метою виявлення та вирішення проблем, що виникають, а також оцінювання ефективності заходів із управління ризиками.
5	Управління комунікаціями	Управління комунікаціями є важливим елементом системи управління ризиками. Воно забезпечує ефективне спілкування зі стейкхолдерами, включаючи туристів, співробітників, партнерів та громадськість, з метою виявлення та вирішення проблем.

Побудовано авторами.

Таблиця 2

Можливі рішення щодо вибору методу управління ризиком

Рівні збитків	Ймовірність збитків					
	Близька до нуля	Низька	Невисока	Середня	Висока	Близька до одиниці
Незначні	Прийняття ризику				Прийняття ризику або створення запасів чи резервів	
Малі	Створення резервів, запасів, фондів					
Помірні	Створення резервів, запасів		Зовнішнє страхування чи розподіл ризику			Уникнення ризику
Середні	Зовнішнє страхування чи розподіл ризику				Уникнення ризику	
Великі	Зовнішнє страхування чи розподіл ризику				Уникнення ризику	
Катастрофічні	Зовнішнє страхування чи розподіл ризику		Уникнення ризику			

Джерело: побудовано за даними [11].

Для прикладу розрахуємо ризики для підприємства сфери дозвілля – пейнтбольного клубу. Пейнтбол – це не лише гра, а захопливе дійство, де кожен зможе відчути, що таке справжнє змагання і командний дух. Це все проходить під наглядом інструктора з використанням дієвої системи безпеки та устаткування. Аналіз найбільш можливих ризиків діяльності пейнтбольного клубу у м. Львів за умов воєнного стану в Україні наведено у таблиці 3.

Рівень ризику (PP) розраховувався за формулою (1):

$$PP = I \cdot H,$$

де I – експертна оцінка ймовірності настання ризику, H – експертна оцінка наслідків настання ризику.

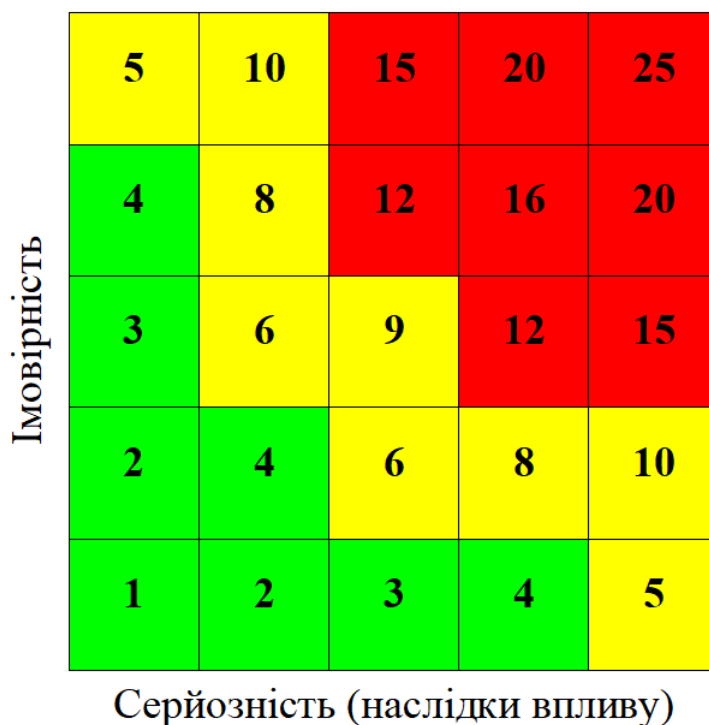
Розраховані рівні ризиків аналізуються за допомогою матриці ризиків (рис. 1), де ризики з рівнем від 1 до 4 вважаються ризиками низького рівня, від 5 до 10 – середнього, і вище 10 – високого рівня.

Таблиця 3

Аналіз ризиків діяльності пейнтбольного клубу за умов воєнного стану

№	Ризик	Ймовірність настання ризику, $I = 1...5$	Наслідки настання ризику, $H = 1...5$	Рівень ризику, PP
1	Втрата бізнесу внаслідок воєнних дій	2	5	10
2	Фокусування потенційного споживача на товарах і послугах першої необхідності	5	4	20
3	Споживачі обиратимуть послуги конкурентів	3	4	12
4	Відсутність або перебої з електроенергією	5	3	15
5	Вихід із ладу обладнання через перебої з електроенергією	3	3	9

Побудовано авторами.

Серйозність (наслідки впливу)

Рис. 1. Матриця ризиків

Побудовано авторами.

Рекомендовані заходи оптимізації ризиків

№	Види ризиків	Заходи мінімізації ризиків
1	Втрата бізнесу внаслідок воєнних дій	Розміщення клубу в безпечній географічній зоні. Укладення страхового полісу з відповідним страховим забезпеченням.
2	Фокусування потенційного споживача на товарах і послугах першої необхідності	Розширення асортименту послуг (наприклад, тактична підготовка), привабливі цінові пропозиції.
3	Споживачі обирають послуги конкурентів	Пропозиція унікальних послуг та додаткових переваг. Рекламна кампанія та маркетингові акції.
4	Відсутність або перебої з електроенергією	Встановлення додаткових джерел електроенергії (генератори, акумуляторні батареї, сонячні панелі).
5	Вихід із ладу обладнання через перебої з електроенергією	Встановлення резервних джерел живлення. Регулярне технічне обслуговування та перевірка обладнання.

Побудовано авторами.

Рекомендовані заходи оптимізації ризиків пейнтбольного клубу у м. Львів за умов воєнного стану наведено у таблиці 4.

Одним із важливих компонентів системи управління ризиками в туризмі та у сфері організації дозвілля є розробка ефективних стратегій управління ризиками та їх впровадження в практику. Ці стратегії повинні бути спрямовані на зменшення ризиків та забезпечення безпеки туристів. У процесі стратегічного управління менеджери мають постійно враховувати фактори невизначеності і ризику, переоцінювати пріоритети залежно від змін зовнішнього середовища [12, с. 277]. Також важливою є належна підготовка і кваліфікація персоналу, який працює в туристичній галузі чи сфері організації дозвілля, з метою забезпечення безпеки та задоволення туристів.

Управління ризиками повинно спрямовуватися на забезпечення якісних туристичних послуг та послуг дозвілля, що відповідають вимогам туристів та мають належну якість. Також важливим є надання належної інформації про ризики та заходи, що були прийняті для їх зменшення. Це допоможе туристам зробити правильний вибір послуг та максимізує їхню безпеку.

Одним із важливих аспектів формування системи управління ризиками в туризмі та у сфері організації дозвілля повинно стати забезпечення належного державного нагляду та контролю за діяльністю відповідних приватних підприємств та організацій. Контроль має бути спрямований на попередження ризиків та забезпечення безпеки туристів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загалом управління ризиками, пов'язаними з діяльністю туристичної організації чи організації сфери дозвілля, є невід'ємною складовою підтримання прибутковості, водночас забезпечуючи безпеку та задоволення клієнтів. Управління ризиками – це неперервний процес, який потребує постійного моніторингу та оцінювання ризиків. Це дозволяє підприємствам бути готовими до непередбачуваних подій та зберегти свою

репутацію та дохідність. Належне оцінювання операційних, фінансових і юридичних ризиків може допомогти менеджерам приймати обґрунтовані рішення, водночас забезпечуючи клієнтам приємні враження під час відвідування місця призначення або участі в діяльності, яку пропонує їхній бізнес. Управління ризиками може допомогти підприємствам залишатися успішними й прибутковими за різних ринкових умов, зокрема й за умов воєнного стану. Для досягнення цієї мети необхідно розробляти ефективні стратегії управління ризиками та плани дій у випадку їх виникнення, забезпечувати належну підготовку персоналу та належну якість туристичних і дозвіллевих послуг.

Перспективними, на нашу думку, є подальші наукові дослідження щодо застосування технологій штучного інтелекту для аналізу ризиків підприємств індустрії туризму та сфери дозвілля, у тому числі й за умов воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан Н. М., Сухорукова О. П. Дослідження ризиків у туризмі. *БізнесІнформ*. 2016. № 10. С. 206-211.
2. Брич В., Крамарчук С. Управління ризиками у туристичному бізнесі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Географія*. 2010. № 2 (28). С. 105-110.
3. Євтушенко Г. В., Пастухова Н. В. Управління ризиками у сфері туристичного бізнесу. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/yevtushenko3.htm.
4. Калініченко С. М., Омельченко Г. Ю., Грохольський В. П., Грібнік А. В., Грищенко Н. В. Аналіз ризиків на ринку туристичних послуг. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2021. № 3. С. 26-31. URL: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2021-3-5>.
5. Кравцова А. В. Класифікація ризиків підприємств туристичного бізнесу. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2013. Т. 18. Вип. 4/2. С. 92-95.

6. Оболенцева Л. В., Лукінова Е. В. Дослідження ролі управління ризиками в туристичній індустрії. *Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25 листопада 2022 р.). Запоріжжя : НУ “Запорізька політехніка”, 2022. 770 с. С. 299-302. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/obolenceva2.htm.

7. Писаревський І. М., Стешенко О. Д. Ризик-менеджмент у туризмі. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 128 с.

8. Steene A. Risk Management within Tourism and Travel. *Turizam*. 1999. Vol. 47 (1). Pp. 13-18.

9. Ural M. Risk Management for Sustainable Tourism. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*. 2016. Vol. 7 (1). Pp. 63-71. URL: <https://doi.org/10.1515/ejthr-2016-0007>.

10. Carvalho I., Ivanov S. ChatGPT for Tourism: Applications, Benefits and Risks. *Tourism Review*. March 2023. URL: <https://doi.org/10.1108/tr-02-2023-0088>.

11. Скібіцький О. М., Матвеев В. В., Щелкунов В. І., Подреза С. М. Стратегічне управління корпораціями. Київ : ЦУЛ, 2016. 480 с.

12. Живко З. Б., Сватюк О. Р., Копитко М. І. Корпоративне управління в системі економічної безпеки. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 456 с.

REFERENCES

1. Bohdan, N. M. and Sukhorukova, O. P. (2016), *Doslidzhennya ryzykiv u turyzmi*, *BiznesInform*, 10, 206-211.

2. Brych V. and Kramarchuk S. (2010), *Upravlinnya ryzykamy u turystychnomu biznesi*, *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya Neohrafiya*, 2 (28), 105-110.

3. Yevtushenko, H. V. and Pastukhova, N. V. (2015), *Upravlinnya ryzykamy u sferi turystychnoho biznesu*, available at: https://tourlib.net/statti_ukr/yevtushenko3.htm.

4. Kalinichenko, S. M. Omelchenko, H. Yu. Hrokholskyi, V. P. Hribinyk, A. V. and Hryshchenko, N. V. (2021), *Analiz ryzykiv na rynku turystychnykh posluh*, *Aktualni problemy innovatsiynoi ekonomiky*, 3, 26-31, available at: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2021-3-5>.

5. Kravtsova, A. V. (2013), *Klasyfikatsiya ryzykiv pidpryyemstv turystychnoho biznesu*, *Visnyk ONU imeni I. I. Mechnykova*, 18 (4/2), 92-95.

6. Obolentseva, L. V. and Lukinova, E. V. (2022), *Doslidzhennya roli upravlinnya ryzykamy v turystychniy industriyi*, *Svitovi dosyahnennya i suchasni tendentsiyi rozvytku turyzmu ta hotelno-restorannoho hospodarstva*: International Conference Proceedings (Zaporizhzhya, November 25, 2022), NU Zaporizka politekhnika, Zaporizhzhya, 299-302, available at: https://tourlib.net/statti_ukr/obolenceva2.htm.

7. Pysarevskyi, I. M. and Steshenko, O. D. (2017), *Ryzik-menedzhment u turyzmi*, *KHNUMH im. O. M. Beketova*, Kharkiv, 128 p.

8. Steene A. (1999), *Risk Management within Tourism and Travel*, *Turizam*, 47 (1), 13-18.

9. Ural M. (2016), *Risk Management for Sustainable Tourism*, *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*, 7 (1), 63-71, available at: <https://doi.org/10.1515/ejthr-2016-0007>.

10. Carvalho I. and Ivanov S. (2023), *ChatGPT for Tourism: Applications, Benefits and Risks*, *Tourism Review*, available at: <https://doi.org/10.1108/tr-02-2023-0088>.

11. Skibitskyi, O. M. Matveyev, V. V. Shchelkunov, V. I. and Podryeza, S. M. (2016), *Stratehichne upravlinnya korporatsiyamy*, *CUL*, Kyiv, 480 p.

12. Zhyvko, Z. B. Svatiuk, O. R. and Kopytko, M. I. (2018), *Korporatyvne upravlinnya v systemi ekonomichnoi bezpeky*, *LvDUVS*, Lviv, 456 p.

Стаття надійшла до редакції 18 липня 2023 року